

Den viktige leken

Storkurs, Utdanningsforbundet Agder,
08.10.24

Maria Øksnes

Vi underminerer legens egenverdi, hvis vi blindt løber med på ideen om, at man lærer så meget ved at lege eller forbedrer sin motorik så og så meget ved de fysiske lege eller legen først og fremmest må muliggøre, at børnene bliver læringsparate

(Skovbjerg, 2018, s. 28).

The image features a stack of several books on a wooden surface. The top book is open, showing its pages. Above the books, a variety of white, hand-drawn style symbols float in the air, creating a cloud-like effect. These symbols include mathematical notations such as Σ , γ , x , 0 , $+$, and $\frac{1}{x}$, as well as legal symbols like $\S(d)$ and \S . There are also icons of a magnifying glass, a pen, and a hand pointing. The background is a blurred image of a library with tall bookshelves filled with books.

Juridisk begrunnelse

FNs barnekonvensjon

Barnet har rett til hvile, fritid
og lek, og til å delta i kunst
og kulturliv
(artikkel 31).

Generell kommentar nr. 17

(...) komiteen har (...) uttrykt **bekymring for den manglende anerkjennelsen stater har gitt til rettighetene i artikkel 31.**

(...) Generelt er det slik at når det gjøres investeringer er det først og fremst i form av tilbud om strukturerte og organiserte aktiviteter. Like viktig er behovet for **å skape tid og rom for spontan lek**, rekreasjon og kreativitet, og det å fremme samfunnsmessige holdninger som støtter og oppmuntrer til slik aktivitet

(FN 2013, s. 3)

I mange deler av verden anses lek som **bortkastet tid, som tid brukt på useriøs og uproduktiv aktivitet uten egenverdi.**

Foreldre, profesjonelle omsorgsytere og ansatte i offentlig forvaltning rangerer læringsarbeid [...] høyt, mens **lek ses på som noe bråkete, skittent, forstyrrende og ødeleggende.**

I tillegg mangler ofte voksne den tryggheten, evnen og forståelsen som kreves for å kunne støtte opp om barnas lek og for å kunne være sammen med dem på en leken måte.

Både barnas rett til å delta i lek og i tidsfordriv (...) er lite forstått og lite verdsatt

Lek er enhver oppførsel, aktivitet eller prosess satt i gang, **styrt og strukturert av barna selv**; den finner sted når og hvor mulighetene oppstår. [...]

lek i seg selv er ikke-obligatorisk, drevet av indre motivasjon og **foretatt for sin egen skyld, snarere enn som et middel til et mål**. [...]

De viktigste kjennetegnene ved **lek er moro, usikkerhet, utfordring, fleksibilitet og ikke-produktivitet**. [...]

[lek] er en **grunnleggende og viktig dimensjon til å glede seg over barndommen**, samt en essensiell komponent i fysisk, sosial, kognitivt, emosjonell og åndelig utvikling

(FN, 2013, s. 5-6).

Lekens egenverdi

Lekens egenverdi knyttes til den
mer eller mindre umiddelbare

GLEDE og LYKKE,

FORNØYELSE og

VELBEHAG barna finner i den

(FN 2013).

Komitéen understreker at **større anerkjennelse for formene og stedene til lek og rekreasjon som foretrekkes av eldre barn er særlig nødvendig**. Ungdom søker ofte steder for å møte jevnaldrende og utforske sin nye uavhengighet og overgangen til voksenlivet. Dette er en **viktig dimensjon for utviklingen av deres følelse av identitet og tilhørighet**

(FN, 2013, s. 11).

Reflekter:

Hva tenker du om å verdsette lek ut fra dens egenverdi?

Beskriv et eksempel fra din pedagogiske institusjon på lek som har egenverdi!

[illegible][illegible]

- Hva minnes du som viktig når du tenker på lek i barndommen din?
- Hva tenker du er viktig når lek inngår som del av pedagogisk arbeid med barn og unge?

Bekymring for lek

Det er for mye. De har for mye. Og så tror jeg de blir aktivisert for mye. Det ser jeg på jobben min. Når de kan velge å være med på aktiviteter eller frilek så er det kjempemange som velger frilek fordi etter skolen så skal de på den og så skal de på den aktiviteten. Alt er styrt. Det føler jeg at det er litt for mye av. Spesielt for de minste. Det er altfor lite av den frie leken

(Isaksen mfl. 2021, s. 32).

The Decline of Play and the Rise of Psychopathology

Somehow, as a society, we have come to the conclusion that to protect children from danger and to educate them, we must **deprive them of the very activity that makes them happiest** and place them for ever more hours in settings where they are more or less **continually directed and evaluated by adults**, settings almost designed to produce anxiety and depression.

If we wish children to be happy and to grow up to become socially and emotionally fulfilled and competent adults, **we must provide them, once again, with opportunities to spend many hours per day playing freely with friends**

(Gray, 2011, p. 458).

Vi må si nei til lek (...)

*Ja, jeg tror det er litt stress for oss foreldre fordi barnet ikke har det under huden hvordan, hvor mye som trengs, ... Og hvis vi har bare to timer før leggetid, så har barnet ikke helt forståelse av den tidsperioden. Så det medfører litt mer stress for oss. For når vi sitter og gjør lekser, må vi finne et tidspunkt hvor barnet ikke er så trøtt, har spist, har ikke begynt med å leke, ... Så barnet blir litt lei seg hvis barnet må, ... **Vi må si nei til lek, eller ikke ha med venner hjem på besøk.***

Ofte kan jeg føle at **om jeg går inn her nå så forstyrrer jeg dem i leken**. Da stopper det de holder på med. Men jeg kan bare sitte og se, og observere (...) Jeg trenger ikke å være deltakende, for jeg tenker **det er mye læring for barna at vi voksne ikke er med og styrer noen ting også**. Jeg tror det er **veldig mye som er voksenstyrt** i verden akkurat for øyeblikket (ler)

(Lærer 1. trinn).

Å diskutere
forestillingen om et 'lykkelig liv' er og
blir en av de viktigste oppgavene for
tenkningen i tiden fremover

(Agamben, 2008/1996)

I believe that education (...) is a process of living, and not a preparation for future living

(Dewey, 1897, s. 7).

Rammeplan

...barnehagen skal **anerkjenne og ivareta barndommens egenverdi**. Å bidra til at alle barn som går i barnehage, får en god barndom preget av trivsel, vennskap og lek, er fundamental. Barnehagen er også en forberedelse til aktiv deltakelse i samfunnet og bidrar til å legge grunnlaget for **et godt liv** (2017, s. 8).

Læreplanen

«[f]or de yngste barna i skolen er **lek nødvendig for trivsel og utvikling**, men også i opplæringen som helhet gir **lek** muligheter til **kreativ og meningsfylt læring**» (s. 9).

«Danning skjer også gjennom opplevelser og praktiske utfordringer i undervisningen og skolehverdagen. Et bredt spekter av aktiviteter, fra strukturert og målrettet arbeid til **spontan lek**, gir elevene en **erfaringsrikdom**» (s. 11).

«I barnehagen hadde vi jo **hele dagen på lek** i stedet for lekser», «der (i barnehagen) fikk vi leke, ikke bare lære som vi gjør i skolen» (Linnea).

«På skolen må det bli mer lek! Det må bli mer lek. Det må! Faktisk (...) Fordi det er så rart å **komme fra barnehagen, et kjempefint lekested** og så komme til et kjedelig lekseland. Bare lekser» (Gina).

(Schanke & Øksnes, 2022, s. 368).

Lekfaglige begrunnelser

«(...) men det er ikke det ungene definerer som lek?»

«**For dem er jo det lek.** For oss så er det litt sånn ...», «kaos» bryter SFO-pedagogen inn. «Kaos», ler læreren. «Så de er jo i en lek, men samtidig så blir det ganske ... i mitt hode så lar det seg ikke gjøre ...».

Barnehagelæreren peker på innsikten om at ikke alt barn holder på med, regnes som lek (King, 1987). Hun lurte videre på **om man definerer lek på en annen måte i skolen:**

(...) at når man maler på skolen, så leker man, på en måte: at hvis man sier at når vi holder på med maling eller tegning, da har vi en time med frilek, nå kan dere male eller tegne eller klippe eller lime, men **det er ikke det ungene definerer som lek?** Jeg bare stiller spørsmålet.

(Olsson & Øksnes, 2023, s. 166)

Læreres kritiske selvrefleksjon:

*Vi hadde jo skrevet frilek på ukeplanen, for vår tolkning var at ungene kunne få velge en lek. Men de lekene er det jo vi voksne som har bestemt på forhånd. Vi mente at det **lå frihet i det å kunne velge**. Så da hadde vi en veldig fin diskusjon på teamet om akkurat det der: **Er det frilek? Er tegning og bygging og maling og pusling lek? Hva er det vi definerer som lek?** Er bare rolleleken en lek fordi den er såpass drevet av fantasi at der klarer vi ikke å legge noen føringer? Så vi er veldig delt på definisjonen av lek.*

(Øksnes mfl., 2023, s. 220)

Philantropinum

Johann Bernhard Basedow (1774)

Lek en sentral plass i skolen: Lærerike barneleker/læring i lekens form

MIDDEL FOR ET MÅL (nytteverdi)

Fri lek

Immanuel Kant (1803)

Legen skal være fri, og det er en vildfarelse, at man skal lære gjennom leg

LEK ER ET MÅL I SEG (egenverdi)

Lekende læring

Gjennom lekende læring ønsker man at barna tilegner seg de kunnskaper, ferdigheter og kompetanser som er nødvendige i det 21. århundre med fokus på lærende leg[...] desto bedre bliver de til basal matematikk, natur- og språklig forståelse samt selvkontroll.

(Sommer, 2015).

Lekundervisning?

Vi ser at ... det er mange som strever med å leke, og bruke dukker, å leke mor og far og barn. **Vi må nesten lære dem opp litt til hvordan vi bruker lekene.** (...) Det er en litt sånn snedig observasjon vi har gjort oss. At vi faktisk **må gå inn og si hvordan vi skal leke.** Og ikke kaste og herje vilt rundt

(Olsson & Øksnes, 2023, s. 172).

Lek er

«en aktivitet hvis mål
er å ikke ha et mål»

(Gopnik, 2016, s. 149).

Maybe there was more to it than that play fighting leads to better fighting, play by cats with objects leads to better hunting ability, play with dolls leads to better mothering, and so on

(Burghardt 2010, s. 344).

I do not think play is about cognition and I do not think playing makes kids especially smarter. It most likely makes them happier...Little kids who do not play are usually very unhappy

(Sutton-Smith, 1997, s. 32).

Det å stille spørsmål ved hvorfor barn leker er det samme som å stille spørsmål ved hvorfor vi lever

(Olofsson 1993).

Lek som væren

Lek er selve grunnen for å være (Sahlberg & Doyle, 2019)

Vi leker for å være (Sicart, 2014)

Lek er en væremåte (Gadamer, 2010)

Lek som noe som bare skjer

Et av lekens viktigste poeng synes å være **innfallet, det spontane og uventede som ikke kan forutsies** (Åm, 1992, s. 28)

...det er leken som leker gjennom å trekke lekeren inn i leken, slik at leken dermed blir det egentlige *subjectum* for lekens bevegelse (Gadamer, 2010, s. 533).

Denne tilstedeværelsen har karakter av **selvforglemmelsen** (Gadamer, 2010, s. 157).

Lekens verdi?

Lekende lek

Å bryte regler og ha det morsomt mens du gjør det (Bateson & Martin, 2013)

Betydning i menneskers liv i bred forstand (motivasjon og vitalitet, jf. Dewey)

Lek forfrisker, vi føler oss bedre (Sutton-Smith, 1997)

Gjør livet verdt å leve: Emosjonell overlevelse/eksistensielt

Barneverdi/egenverdi

Lekende læring

Lekende læring er en undervisningstilnærming (Fischer mfl. 2011)

Å «fremme akademisk kunnskap gjennom lekaktiviteter» (Fisher mfl., 2011, s. 343).

«Making play work for education» (Weisberg, 2015)

Didaktisk hjelpemiddel for å nå forhåndsbestemte kunnskaper

Nytteverdi

Reflekter:

Hva kan det bety for
pedagoger at leken leker
de som deltar i lek?

Hva kan det innebære å
invitere barns lek inn i våre
pedagogiske institusjoner?

Lek gjør livet verdt å leve!

Life without access to some of this play or to playful persons seems to be so much duller and lacking in vitality. **Life appears to be refructified by play.**

Those who can play are fortunate to have **a festive spirit** in their lives. Surely this could be enough

(Sutton-Smith, 1987, s. 289).

Lærerprofesjonens etiske plattform:

Menneskeverd og menneskerettigheter.

Vårt arbeid bygger på verdier og prinsipper nedfelt i universelle menneskerettigheter, spesielt FNs konvensjon om barnets rettigheter.

Disse rettighetene skal fremmes og forsvares i barnehage og skole.

Menneskeverdets ukrenkelighet, den enkeltes frihet og behovet for trygghet og omsorg er grunnleggende.

Barnehagelærere, lærere og ledere fremmer alle barnehagebarn og elevers muligheter for lek, læring og danning.

Pedagogers nysgjerrighet og jakten på barneperspektivet

Det bliver derfor væsentligt, at man ude i institutionerne fortsat **holder fast i at diskutere, hvorfor legen har en værdi i sig selv** og hvad det betyder for, hvordan man understøtter legen og dens fylde – **og hvilke legeforståelser der er uforenelige med et børneperspektiv på leg.** (...) Det væsentligste må være, at pædagoger fortsat **forholder sig nysgjerrigt til, hvad der foregår i legen,** og forholder sig kritisk refleksivt til, hvordan den pædagogiske praksis får betydning for legen og dens dynamikker

(Ahrenkiel & Kampmann, 2022, s. 102).

Utvalgte referanser

Burghardt, G. (2005). *The genesis of animal play*. The MIT Press.

Gray, P. (2011). The decline of play and the rise of psychopathology in children and adolescents. *American Journal of Play*, 3(4), 443–463. [EJ985541.pdf \(ed.gov\)](#)

Schanke, T. & Øksnes, M. (2022). Lek som deltakelse i skolehverdagen. *Nordic Studies in Education*, 42(4), 361–375. <https://doi.org/10.23865/nse.v42.3743>

United Nations. 2013. General comment No. 17 on the right of the child to rest, leisure, play, recreational activities, cultural life and the art (art. 31) Convention on the Rights of the Child. 2013. Hentet fra <http://www.iccp-play.org/documents/news/UNGC17.pdf>

Whitebread, D. (2017). Free play and children's mental health. *Lancet* 1(3):167-169. DOI: [10.1016/S2352-4642\(17\)30092-5](https://doi.org/10.1016/S2352-4642(17)30092-5)

Øksnes, M. (2010). *Lekens flertydighet*. Oslo: Cappelen akademisk forlag.

Øksnes, M. (2017). Ungdoms lekne motstand. I Øksnes, M., Sundsdal, E. & Haugen, C. (red.). *Ungdom, dannning og fellesskap* (s. 222.-240). Cappelen Damm akademisk

Øksnes, M. & Sundsdal, E. (2020). *Barns lek i skolen*. Fagbokforlaget.

Øksnes og Sundsdal (2015). Til forsvar for barns lek. I *Nordisk tidsskrift for pedagogikk og kritikk*, Vol. 1, 2015, pp. 1–11. <http://dx.doi.org/10.17585/ntpk.v1.89>